

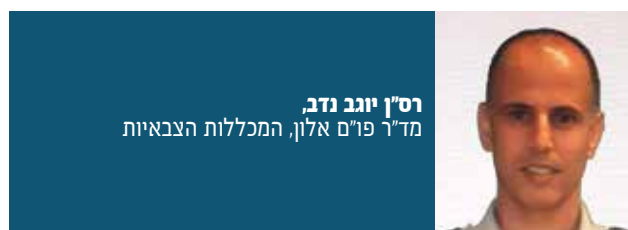
מטוס קרב מדגם סקיי הוק. קיסינג'ור הגיע למסקנה כי משלוח הרכבת האווירית לישראל משרת את המדיניות של ארצות-הברית. צילום: לע"מ

➔ שגריר ישראל בארצות-הברית שמחה דיניץ פנה למוזכיר המדינה האמריקני הנרי קיסינג'ור.

➔ הנספח הצבאי בארצות-הברית אלוף מרדכי גור שפנה לפנטגון. ככל שהתארכה המלחמה, גדלה רשימת הציוד שביקשה ישראל מארצות-הברית. קיסינג'ור ניהל את מדיניות החוץ כמעט לבדו, וזאת בעקבות פרשת "ווטרגייט" בה היה שקוע הנשיא האמריקני ריצ'רד ניקסון. כלל השיחות של הממשל מול הישראלים, הערבים והסובייטים, התבצעו דרכו, ולעיתים ללא יידוע של גורמים אחרים בממשל האמריקני.

רק לאחר כ־7 ימי לחימה קשים ומחיר דמים חסר תקדים למדינת ישראל, החלה ארצות-הברית ברכבת אווירית של ציוד לחימה, וזאת לאחר משא ומתן בין ישראל לארצות-הברית, בעוד האמריקנים החזיקו במושכות המשא ומתן. אינטרסים אלה הושפעו מהתפתחות הלחימה בין ישראל ומצרים.

העיכוב בהגשת הסיוע האמריקני נבע בראש ובראשונה מן השיקולים של מדיניות החוץ האמריקנית, וביסודו של דבר מהאינטרסים האמריקניים הכוללים, ולא משיקולים אחרים כפי שטענו גורמים אמריקניים במהלך המשא ומתן. אינטרסים אלה הושפעו ממהלכים צבאיים של ישראל, ומפעולות דיפלומטיות משלימות שהתנהלו מתחילת הלחימה. אלה יצרו תהליך מחזורי של משא ומתן לקידום

מלחמת יום הכיפורים שפרצה באוקטובר 1973 הייתה חלק ממהלך ערבי מתואם ומתוכנן, שהפתיע את מדינת ישראל והוביל למצב צבאי ומדיני מורכב מאוד. עם פתיחת המלחמה איבד צה"ל אמצעי לחימה רבים. אבדות אלה הקשו ואף איימו על היכולת הצבאית של המדינה להתמודד עם הכוחות הערביים שתקפו את המדינה ובראשם סוריה ומצרים. על כן, עם פרוץ המלחמה פנתה ישראל לארצות-הברית בבקשה להקדים את הגעת הסיוע הצבאי שהוזמנה לפני תחילת המלחמה, ולשלחו ברכבת אווירית כמה שיותר מהר. הבקשות של ישראל הועברו לממשל ארצות-הברית בשלושה ערוצים מקבילים:

➔ משרד הביטחון שפנה לשגרירות ארצות-הברית בישראל.

יעדים ואינטרסים במשא ומתן

המשא ומתן בין ישראל וארצות־הברית לסיוע הצבאי במלחמת יום הכיפורים

המשא ומתן בין ישראל וארצות־הברית בנוגע לרכבת האווירית שנועדה לסייע במהלך מלחמת יום הכיפורים הוא דוגמה לכך שקיים קושי לבצע משא ומתן מעמדה של חולשה, אך חשוב לזכור כי הבנת האינטרסים והיעדים של הצדדים במשא ומתן היא חלק גדול מהפיתרון ומהדרך להתנהל בו

השני של המלחמה החלו להגיע לשדה הקרב כוחות המילואים, וב־8 באוקטובר החלה מתקפת הנגד של צה"ל, אך דיווחים סותרים ולא מדויקים גרמו לפיקוד לחשוב כי התקפת הנגד מצליחה וכוחות הסדיר והמילואים הודפים את הכוחות המצריים. אולם לא כך היה הדבר. מתקפת הנגד בסיני נכשלה, והרמטכ"ל דיווח לממשלה כי אין אפשרות צבאית להדוף את המצרים בחזרה אל מעבר לתעלה. מ־9 באוקטובר עד 12 באוקטובר לחצו האמריקנים על הפסקת אש בקווי החזית הקיימים. ישראל סירבה, ובתגובה סיפקה ארצות־הברית לישראל רק כמויות קטנות של נשק. באמצע הלחימה, ב־12 באוקטובר, התקשה צה"ל להתמודד עם הדיפת הערבים אל מעבר לקווי הפסקת האש. אף על־פי שהסורים כבר נדחקו אל מעבר לקו הסגול (קו שביתת הנשק שנוצר לאחר מלחמת ששת הימים) המצרים עוד אחזו בחוזקה בגדה המזרחית של תעלת סואץ והסבו אבדות גדולות לצה"ל בצידור ובנפש. הרמטכ"ל רא"ל דוד אלעזר ראה צורך חיוני בהפסקת אש מהירה, מכיוון שמפקד חיל האוויר אלוף בני פלד טען שחיל האוויר מתקרב לקו האדום מבחינת כמות המטוסים. בישראל ידעו על משלוחי נשק גדולים של ברית־המועצות למצרים ולסוריה מתחילת המלחמה, והבינו כי יתקשו לעמוד מול התגבורים הסובייטים ללא עזרה צבאית של ציור מארצות־הברית. ראש

האינטרסים של הצדדים: האינטרסים המדיניים האמריקניים במזרח התיכון מחד גיסא, והאינטרס הישראלי להספקת ציור צבאי הכרחי להמשך הלחימה מאידך גיסא. במאמר זה יוצג המשא ומתן של מדינת ישראל מול ארצות־הברית ליצירת רכבת אווירית של ציור צבאי למדינת ישראל במהלך המלחמה, ובייחוד בימים 7–14 באוקטובר, תוך בחינת האינטרסים, היעדים בתהליך והשפעות גורמים אלה על התנהגות הצדדים.

ההפתעה, תחילת המשא ומתן והרכבת האווירית

ב־6 באוקטובר בשעה 13:55 פתחו הכוחות המצריים והסוריים בהתקפה מתואמת מראש על כוחות צה"ל בדרום ובצפון. מהלך התקיפה הראשון כלל תקיפה אווירית רבת עוצמה בהיקף של כ־750 גיחות, מהן כ־450 גיחות נגד מטרות בסיני ובצפון, לשם פגיעה בשדות תעופה ובמרכזי שליטה ובקרה של צה"ל.¹ למרות כמות הגיחות הרב, הנזק שהן הסבו היה קטן יחסית.² הכוחות שהיו פרוסים בקווי המגע קיבלו התרעה על פרוץ מלחמה, אולם התקשו להפנים את המשמעות כי מדובר במלחמה והמשיכו להיערך ליום קרב סטנדרטי שאפיין את מלחמת ההתשה. ביומה

הממשלה גולדה מאיר קיבלה את ההמלצה לחתור להפסקת אש במצב של יתרון מצרי, והודיעה על כך לקיסנינג'ר.³ לדברי פרופ' ביל קוואנדרט, עוזרו של קיסנינג'ר בזמן המלחמה, לחץ קיסנינג'ר על מאיר להסכים להפסקת אש מידית כבר ב־12 באוקטובר, לאחר שיש ימי לחימה, והבטיח שמרגע הפסקת האש יסופק הנשק מידית. מאיר הסכימה, אך נשיא מצרים אנואר סאדאת דחה את ההצעה בטענה שמצרים מנצחת במלחמה.⁴ בתגובה, וכדי ליצור הצלחות ישראליות שיביאו את סאדאת להסכים להפסקת אש, הורה נשיא ארצות־הברית, לפי המלצת קיסנינג'ר, על הפעלת רכבת אווירית לסיוע צבאי לישראל במסגרת מבצע "מנוף" (נקרא גם מבצע "ניקל גראס"). הרכבת האווירית נועדה גם כדי להבהיר לסובייטים ולעולם כולו, כי הספקת נשק סובייטי לערבים לא תשפיע על תוצאות המלחמה.

משא ומתן ביחסים בין־לאומיים, רב הנסתר על הגלוי

הפוליטיקה הבין־לאומית היא במידה רבה הערכה נכונה של הצעדים שינקטו האחרים. כחלק מכך ניתן לראות כי תהליך זה כולל בחובו אסטרטגיות, הגנות, תוכניות, תמרונים והחלטות, הנמצאים ברקע השיח ובתהליכי משא ומתן בין מדינות.

העיכוּב בהגשת הסיוע האמריקני נבע בראש ובראשונה משיקולי מדיניות החוץ האמריקנית, וביסודו של דבר מהאינטרסים האמריקניים הכוללים, ולא משיקולים אחרים

כשאנחנו מדברים על שחקן אחד או מספר מצומצם של שחקנים, ועל כך שכל העובדות ידועות והשותפים למשא ומתן פועלים בדרך רציונלית, לרוב לא יהיה קשה לקבוע את התוצאות ולחזות כיצד יבחרו הצדדים. תהליך זה הופך למורכב יותר כשליחיד יש שליטה חלקית על נסיבות ההחלטה, והיא תלויה בציפיותיו מפעולות האחרים. המידע אינו מלא, וההחלטה צריכה להתקבל במציאות דינמית ומשתנה, בעוד המטרות והאינטרסים השונים מושכים לכיוונים שונים בעת ובעונה אחת. ייחודיות המשא ומתן בתהליכים בין־לאומיים היא ב"אמנות האפשר", ובמרבית המקרים יש אפשרות לשאת ולתת על הסדר שיספק לפחות חלק מהצרכים הבסיסיים של שני הצדדים.⁵

אילוצי הזמן במשא ומתן

יש לנתח נכון את אילוצי הזמן בתהליך. האם מדובר באילוצים אובייקטיביים, או על אילוצים שנתפסים ככאלה באופן סובייקטיבי? תחושה של אילוצי זמן במהלך התהליך נובעת מגורמים רבים ושונים: שביתות, קרבה לתאריך פקיעת הסכם, תחילת מלחמה או תהליך של אובדן הכנסות שייצצר רק בסיום המשא ומתן. יש מקרים שבהם הזמן יוביל לויתורים, והיו מקרים שהדבר ישפיע על יעדי תהליך המשא ומתן. צדדים שנמצאים באילוצי זמן מציבים יעדים פחות אתגריים או שיש רגרסיה ביעדים אותם הציבו בתחילת

התהליך, כשהצד הנלחץ ינמיך את יעדיו ואילו הצד האחר נעשה תובעני יותר.⁶

הרובד האישי של מנהלי המשא ומתן והשפעת הגורמים החבויים משאים ומתנים מנוהלים על־ידי בני אדם, ואלה באופן טבעי מונחים על־ידי גורמים נוספים שלעיתים אינם רלוונטיים, לכאורה, לשיקולי התועלת של התהליך, ואף מוזיקים לו.

נושאים ונותנים מביאים לשולחן המשא ומתן רגשות, זיכרונות, ציפיות לעתיד ואת תפיסות עולמם והערכים המנחים אותם בתחומי החיים האחרים. יש תיאוריות שרואות בכך גורמים המוזיקים למשא ומתן, ועתידים לגרום לטעויות משמעותיות שיובילו למשבר במשא ומתן. ואילו אסכולות אחרות רואות בכך חלק בלתי נפרד מהתהליך, שמחייב את הצדדים ללמוד את הגורמים המשפיעים הללו ולדעת לשלוט בהם לכל אורך ניהול המשא ומתן. זאת עד לעמידה ביעדים ובאינטרסים שהוצבו לתהליך.

יש לנתח גם, ואולי בעיקר, מנקודת הראות של התנהגויות מגוונות שתוצאותיהן באות לידי ביטוי הן במשא ומתן מסוים, והן בתחומי חיים אחרים – תגובות שונות כתוצאה מגורמים כמו כעס, אהבה, אמון, תפיסות סטריאוטיפיות ועוד.

לעיתים נוטים להמעיט בהערכת תגובות הנובעות מהממד החבוי של המשא ומתן, וכתוצאה מכך לא מביאים בחשבון את מה שעשוי להתרחש הלכה למעשה בתהליך המשא ומתן. שאלות חשובות כמו כיצד מתמודדים עם תחושות אישיות, עם מעורבות רגשית, עם תחושות לחץ וזמן, עם השפעות ערכיות, עם סטריאוטיפים ועוד, לעיתים לא מובאות בחשבון במשא ומתן.⁷

ניתוח השתלשלות המשא ומתן

ב־6 באוקטובר עם שחר, כשכבר היה ברור לישראל כי פני מצרים וסוריה למלחמה, הודיעה גולדה מאיר לשגריר ארצות־הברית בישראל כי ישראל לא מתכוונת לבצע מכת מנע מקדימה, ומבקשת מארצות־הברית לפעול למניעת מלחמה. בשעה 13:55 פרצה המלחמה.

יום למחרת, על אף נתוני הפתיחה הקשים, ההערכה בישראל הייתה כי סילוקם של צבאות ערב הוא בגדר כמה ימים. "בשבעים ושתיים השעות הראשונות למלחמה לא היו בקשות שאפתניות", סיפר שר החוץ דאז אבא אבן בביוגרפיה שלו. "מפקדי צה"ל שהסתמכו על זיכרונות הניצחון ב־1967 לא עיכלו את הרעיון שתהיה ארצנו נתונה בסכנה כה חריפה שתודקק להזרקת חירום".⁸

שר הביטחון משה דיין והרמטכ"ל רא"ל דוד אלעזר דנו בשאלה האם לפנות לארצות־הברית לקבלת אמצעי לחימה, בעיקר מטוסים, כתחליף לאבידות שספג צה"ל. רשימת רכש הועברה לאמריקנים על־ידי נספח צה"ל בווינגטון, אלוף מוטה גור, בשעות הבוקר (שעון ארצות־הברית). בשעות הצהריים העבירה השגרירות בקשת רכש נוספת לידי ברנט סקורופט, עוזרו של קיסנינג'ר. דיון ראשון היה מתוכנן להתקיים בשעות אחרי הצהריים, ואולם כבר אז הועברו מסרים כי יהיו הסתייגויות אמריקניות מן הדרישות הישראליות. ניתן לומר כי ברגעי המצוקה הגדולה של ישראל בחזית, נתקלה בקשת התמיכה הישראלית ב"גרירת רגליים". מקורה היה באינטרסים וביעדים שהגדירו לעצמם האמריקנים:⁹

➔ **האינטרס האסטרטגי-הבין־לאומי.** משמעותו המרכזית הייתה במערכת הבין־מעצמתית ארצות־הברית-ברית־המועצות, שבעיקרה מניעה של מעורבות פעילה במלחמה של שתי המעצמות.

- **האינטרס האסטרטגי-כלכלי.** התבטא בשאיפה להמשיך זרימה חופשית של הנפט למערב.
- **הממד הפוליטי של פתרון קונפליקטים.** התבטא הלכה למעשה ברצון להמשיך ולהשפיע במזרח התיכון כתופעה קריטית למאזן הגלובלי.¹⁰

ב־8 באוקטובר נכשלה מתקפת הנגד של צה"ל, ובישראל פנו לארצות-הברית בבקשה דחופה לסיוע בציד צבאי, ובתוך כך בקשה כי מטוסים ישראליים ינחתו בארצות-הברית להעמיס ציוד צבאי. עוד באותו יום הועברה תשובה לשגריר דיניץ כי הפנטגון דוחה את בקשת ישראל, ולאחר מחאות מצד ישראל הוסכם כי ינחתו כמה מטוסים באופן מוגבל, וללא סימני זיהוי.

בשעות הערב של יום המחרת, 9 באוקטובר, נמסר כי הנשיא ניקסון החליט לאשר את רוב בקשות ישראל, תוך מדיניות מילוי החסר בציד וחלפים. עם זאת, קיסניג'ר ערכן את אבן ודיניץ כי הנושא עדין ומורכב, וכי הממשל האמריקני נגד ישראל, ורק מעורבותו ולחציו בממשל הביאו לאישור. למרות האישור וסדר העדיפות הנשיאותי, ביצע קיסניג'ר צעדים שיכולים להתפרש כמהלכי השחיה:¹¹ בהתחלה הודיע כי לא יקבל את רשימת הרכש ממוטה גור; לאחר מכן נטען כי נדרש דיון בין משרדי ממשל האמריקני לגבי המדיניות בנושא הספקת הנשק, מהסיבה כי לא ברור מי פתח במלחמה; רק בסוף הגיע התירוץ לעיכוב – עיקרון הימנעות ממעורבות ישירה ומשיגור נשק לאזורי קרבות.

מאיר הודיעה שהיא מוכנה לטוס לוושינגטון, אפילו בעילום שם, על-מנת להיפגש עם נשיא ארצות-הברית בנושא. דיניץ העביר את הבקשה לקיסניג'ר בשעות הבוקר, אולם קיסניג'ר מצדו לא העביר את הבקשה הלאה לנשיא ארצות-הברית ובתגובה השיב כי אין צורך בביקור ראש ממשלת ישראל, וכי הנשיא יעשה כל שביכולתו לספק את צורכי מדינת ישראל. קיסניג'ר הבין שביקור מסוג זה יכול לשבש את התוכניות, ולצייר את ארצות-הברית כמי שבחרה צד בסכסוך –

דבר שיפגע בתמריצים השונים שלו בתהליך.

ככל אותה עת העבירה ישראל למחלקת ההגנה דיווחים על אובדן כ־500 טנקים ו־50 מטוסי קרב ומחסור חמור בתחמושת, והתשובה אותה קיבלו היא כי את רישיונות הנשק מספקת מחלקת המדינה. בישראל עדיין לא הבינו את המדיניות האמריקנית שהתווה קיסניג'ר, ואבן אמר כי מעולם לא העלה בדעתו שהחלטה גורלית של נשיא תישאר במשך ימים ושעות ללא ביצוע. עוד ציין כי היה עד לשיחות של קיסניג'ר, שביצע כדי לפנות את המכשולים שימנעו את הזרימה של משלוחי הנשק.

התחזית של קיסניג'ר עליה התבססה האסטרטגיה של ארצות-הברית לא התממשה, וברית-המועצות החלה להפעיל סיוע צבאי בסוריה.¹² ואולם, גם בשלב זה הודיע דובר משרד ההגנה האמריקני שארצות-הברית אינה יכולה לאשר כי ברית-המועצות אמנם מפעילה רכבת אווירית שמחייבת תגובה משמעותית מצד ארצות-הברית.

ב־11 באוקטובר העבירו ארצות-הברית ובריטניה הצעה לישראל ולמצרים בת שישה סעיפים ליישוב הפסקת האש, אך יום למחרת התפרסם מידע מפורט בנוגע לרכבת האווירית הסובייטית המסיבית לצבאות סוריה ומצרים. הדבר יצר מתיחות בין שתי המעצמות. בתגובה, החלו פרסומים מצד האמריקנים של תמונות ודיווחים על אודות משלוחי נשק שהחלו לצאת לישראל, למרות שבפועל היה אמברגו כמעט מוחלט. בנוסף פרסמה ארצות-הברית הצהרות

בדבר יכולותיה של ישראל לפעול בעומק סוריה, כשבפועל מטרתה להעביר מסר לברית-המועצות בדבר התרעומת על משלוחי הנשק לצבאות ערב. בשיח בין ארצות-הברית לברית-המועצות התברר כי ברית-המועצות לא מתכוונת להפסיק את משלוחי הנשק, וכי מצרים מקשיחה את עמדותיה ומסרבת להפסקת האש.

סירובו של סאדאת לתנאי הפסקת האש הביא לשינוי במדיניות ארצות-הברית, כשהגמה התהפכה לטובת שחרור הקיפאון והפעלת הרכבת האווירית לישראל במלוא העוצמה. קיסניג'ר הגיע למסקנה כי משלוח הרכבת האווירית לישראל משרת את המדיניות של ארצות-הברית.

היחסים הבין-אישיים ומעורבותם במשא ומתן

בימים הראשונים של המלחמה עסקו נציגי ישראל בארצות-הברית – השגריר והנספח צבאי – בשיח עם האמריקנים בדבר הציוד הצבאי הנדרש לצה"ל להמשיך הלחימה.

ב־11 באוקטובר נפגשו מוטה גור ויו"ר המטות המשולבים ארמירל תומס מורר לשיחה, שבה התרשם הגנרל האמריקני עמוקות, ולא לחיוב, מדברי הנספח גור. "גור ביקר אצלי ותבע שנעביר אליהם כהילות טייסת קרב חמושה בטילים נגד טנקים. בכל הצבא האמריקני

מטוסי גלקסי עמוסים מטען צבאי שהגיעו לישראל במסגרת הרכבת האווירית. הפוליטיקה הבין-לאומית היא במידה רבה הערכה נכונה של הצעדים שניקטו האחרים

הייתה לנו רק טייסת אחת כזאת, שהוכרזה ככשירה שבועות מעטים לפני כן. אמרתי לו: 'אם אציג את הטייסת הזאת להעברה לישראל – הקונגרס יצלה אותי'. הוא השיב: 'אתה תשיג את המטוסים, ואני אטפל בקונגרס' – מה שהוא באמת עשה". מורר נוכח כי הלובי הישראלי האימתני חזק דיו להכניע גם נשיאים, דבר שיצר משבר בין השניים.¹³ בעקבות המשבר הדיפלומטי בין גור ומורר נדרש למצוא לו מחליף, ולתפקיד נכנס עוזר הנספח הצבאי אל"ם צביקה ברקת.

ב־13 באוקטובר נסעו דיניץ וברקת לשיבת חירום בבית הלבן אותה כינס הנשיא ניקסון, ובה נכחו כל ראשי הממשל האמריקני, כולל מזכיר ההגנה שלזינג'ר, מזכיר המדינה קיסניג'ר, יו"ר המטות המשולבים מורר ונציגים בכירים נוספים. הסיבה לשיבה – החשש שברית-המועצות תהפוך להיות הגורם הדומיננטי במזרח-התיכון. בחרד התרחש דיון בו דיווח ברקת כי ביומיום האחרונים מנסה ישראל לשכור מטוסים דרך מעל ל־27 חברות, ואולם אף חברת תעופה לא מוכנה לטוס לישראל. ברקת ציין כי במהלך הדיון הרגיש תנועות גוף

מכרז משגרו ישראל בוויינגטון שמחה דיניץ, אל מנכ"ל משרד ראש הממשלה מרכזי גזית, המכרז על תחילת הרכבת האווירית האמריקנית לישראל, 13 באוקטובר 1973

לתזמון הנוח והמתאים ביותר מבחינת ארצות-הברית.

מניפולציות והשפעתן

מדיניות קסינג'ר בתהליך הייתה דומיננטית בשלבים השונים של המלחמה, וזאת כחלק מהעיסוק של הנשיא ניקסון בפרשת "וטרנגיט". קסינג'ר החליט לכבד וקיבל את אישור הנשיא בדיעבד. הוא ידע להציג שני צדדים שונים בתהליך, ולהנהיג את הגופים הפנימיים בתוך ארצות-הברית. מצד אחד ידע להציג חוזר ואמור כי העיכובים במשלוח הרכבת האווירית הם של מחלקת ההגנה של ארצות-הברית, דבר שלגורם מחוץ למסד האמריקני נשמע סביר, ומצד אחר כלפי ישראל הציג אהדה מלאה ונכונות.¹⁵

במשך כל אותה תקופה הופיע קסינג'ר בפני אבן, דיניץ וגור בצורה מלאה אהדה, מעורר תגובה ישראלית צבאית תקיפה, נותן עצות ומביע בכל פעם את מורת רוחו מהממשל האמריקני העוין כלפי ישראל, עד שלבסוף הצליח להסיר את המכשולים. בפועל פעל קסינג'ר להשיג שני דברים: זמן לתהליך בו עסק מול הרוסים והמצרים, ומניעת רעש בקרב התקשורת ובקרב יהודי ארצות-הברית בכך שדאג להעביר כל הזמן מסרים על הסיוע המשמעותי שעומד להגיע.

ניתן לראות כי פעולות אלו יצרו תלות של מדינת ישראל בקסינג'ר, וגרמו לו להיראות כמי שיביא את הגאולה.

אנשים ורגשות

בתהליך משא ומתן עם נציגים שונים מגופים שונים, ובמקרה זה מול גורמים שונים בארצות-הברית – מחלקת המדינה, מחלקת ההגנה, הקונגרס – נדרש להבין את מאזן הכוחות והפוליטיקה הפנימית. התקרית הדיפלומטית בין יו"ר המטות המשולבים לנספח צה"ל היא המחשה לכך. מורר התקשה לנתק את הממד הרגשי והבוז לרבני גור. גם אם היו נכונים, לא היו צריכים להיאמר והעימות בין השניים פגע בתהליך המשא ומתן. הממד החבוי ממחיש את הצורך בהבנת הפוליטיקה הארגונית בממשל האמריקני.

משה דיין ציין באוטוביוגרפיה שלו כי למרות הבקשות האישיות וההסברים המנומקים והמפורטים בדבר הצורך בצידור, הרגיש כיצד נציגי ישראל בארצות-הברית תועים במבוך הבירוקרטי, וכי לא אחת

והבעות לא נוחות ולא מסבירות פנים, בעיקר מקסינג'ר, אך הוסיף כי במהלך הדיון הרגיש אהדה ותמיכה מצד מזכיר ההגנה. בסופו של דבר, כשראה כי השיח מתחיל להיות לא ענייני והנשיא האמריקני אינו יורד לשורש הבעיה, פנה במילים נרגשות אל הנוכחים כששורת המפתח הייתה: "אנחנו לא רוצים חיילים ודם אמריקני, אנחנו רק רוצים ציוד וכלים בשווה כסף, את השאר נעשה לבד".

ברקת מדגיש כי בחר בסגנון דיבור זה מתוך החשיבה שהדבר ייצור אהדה וישפיע על מקבלי ההחלטות. משלב זה נגמר השיח על הרכבת האווירית, הפקודות היו ברורות. ניקסון החליט לפעול במלוא העוצמה, וב-14 באוקטובר יצאה הרכבת האווירית האמריקנית לדרך והעבירה לישראל אלפי טונות של אמצעי לחימה ומטוסי קרב.¹⁴

מדוע נהגה ארצות-הברית כפי שנהגה?

מדוע התארך הדיון על הספקת הנשק מארצות-הברית לישראל מ-9 באוקטובר ועד 13 באוקטובר? האם היה זה עיכוב מכוון, או כפי שנטען על-ידי אבא אבן נבע הדבר מתהליכים של גיבוש רעיון פשטני של רכבת אווירית לכדי פעולה ממשית מורכבת?

לא אחת ציינו חלק מהמעורבים כי הבקשות של ישראל נתקבלו בקרירות ובהסתייגות. נוסף על כך, היו עדויות בממשל לפיהן דווקא ישראל פתחה במלחמה, ומשום כך נכון שתשמור על פרופיל נמוך כדי לא לספוג אנטגוניזם.

ואולם ניתוח הסוגיה מראה כי אחריות רבה לעיכוב הרכבת האווירית הייתה יציר כפיו של קסינג'ר, שבאו לידי ביטוי בשלושה ממדי התייחסות הקשורים בתפיסת האינטרסים האסטרטגיים של ארצות-הברית:

1. האילוץ שקסינג'ר כפה על ישראל לקבלת הסכם הפסקת אש, לה הסכימה ב-12 באוקטובר.
2. המשך הסיוע הצבאי של ברית-המועצות ברכבת אווירית רחבת היקף למדינות ערב.
3. התנגדות מצרים לקבלת הפסקת האש שהתבררה סופית ב-12 באוקטובר.

קסינג'ר ידע לכרוך בתחום רב את הספקת הציוד והחלפים לישראל בתמורה להפסקת האש, כדי להעביר את מצרים לתחום ההשפעה של ארצות-הברית וכדי להחליש את האינטרסים הגלובליים של ברית-המועצות.

רק כשנודע שברית-המועצות מזרימה סיוע צבאי רב למצרים ולסוריה, ובפועל מסרבת לבקשתו להימנעות הרדית מהענקת סיוע צבאי, ורק כשמצרים התלהבה מניצחונותיה בשדה הקרב וסירבה להפסקת האש, הבין קסינג'ר כי האסטרטגיה שלו עלולה להתמוטט. קסינג'ר, שעד אז היווה את הגורם המעכב, בניגוד לדעת הנשיא שלו, החל להפעיל את מלוא עוצמתו וסמכותו כדי שהרכבת האווירית תצא לישראל.

הרעיון המרכזי והאסטרטגי בהתנהלות קסינג'ר היה הגברת עוצמתה היחסית של ארצות-הברית במערכת הבינלאומית, על חשבון החלשתה של ברית-המועצות, כשהאמצעי המרכזי לכך היה העברתה של מצרים לתחום ההשפעה האמריקני, על ידי ניסיון לשמור על יחסי ידידות מסוימים עם מצרים. עד כה ניתן לחשוב כי קסינג'ר היה "האיש הרע" בעיני המתבונן הישראלי למרות שצייר תמונה של "האיש הטוב", ואולם בדרך התנהלותו מול האינטרסים והיעדים שהציבה ארצות-הברית, רפואי הפעולה שלו והתנהלותו המתוחכמת ידעה לשלב את כלל המעורבים בשיח, ולנתב אותם

הרצון לא ליצור מעורבות פעילה בין שתי המעצמות הובילה את ארצות-הברית לפעול באיטיות ובהירות – דבר שהצריך זמן, ושתורגם כלפי הישראלים כבירוקרטיה אמריקנית. הרצון להיות גורם משפיע במזרח התיכון (גם על המצרים וגם על הישראלים) הציב יעד ברור לתת לשני הצדדים להמשיך ולהתכתש, כול עוד אף צד לא מובס. ישראל, בשונה מארצות-הברית, לא העריכה ולא ניתחה נכון את הצעדים שינקטו האמריקנים מול האינטרסים והיעדים שהציבו לעצמם. העובדה כי מדובר על כמה שחקנים וגורמים בתהליך, על משא ומתן תוך כדי מלחמה, ובנוסף הריחוק הפיזי והברלי הזמנים, ניתן לראות כי קיימת דינמיות גדולה בהשתנות העובדות והמסרים שהובילו לקושי בנייתו התנהגות האמריקנים בתהליך. הלחץ והמצוקה האמיתית בה היה נתון הצד הישראלי הקשה על היכולת לראות ולהבין, כי קיימות סיבות אחרות שמונעות את הסיוע האמריקני.

סיכום

ניצול מצוקות של אדם או גוף הזקוק לעזרתך, עד שיהיה מוכן לבצע פעולות קיצוניות כדי להשיג את הסיוע, נחשב בעיני רבים כמעשה לא ערכי ולא מוסרי. האם נכון הדבר גם אם מדובר בתהליך של משא ומתן, ובטח אם מדובר במשא ומתן בין שתי מדינות?

בתהליך משא ומתן עם נציגים
שונים מגופים שונים, ובמקרה זה
מול גורמים שונים בארצות-הברית,
נדרש להבין את מאזן הכוחות
והפוליטיקה הפנימית

המצב של ישראל במלחמת יום הכיפורים היה קשה. ראש הממשלה הבינה כי התהליכים בצירים הדיפלומטיים לא נושאים פרי, וכי המצב הקשה בו נמצא הצבא מצריך סיוע צבאי באופן מיידי. הדבר מקבל גוון נוסף מכיוון שארצות-הברית היא בעלת ברית וידידה של ישראל, ואולם מסתבר שאינטרסים ויעדים שונים יכולים לשנות את בסיס הידידות, וכי אג'נדות מחלקתיות (מחלקת המדינה בארצות-הברית) ואף אישיות של מוזכר המדינה של ארצות-הברית, יכולות להגדיר מחדש את גבולות הידידות.

גם כשהיה נראה שלשיראל אין יכולת להשפיע על ארצות-הברית, בדעבר התברר כי הלחימה הבלתי מתפשרת שיצרה שינויים בשדה הקרב, וההתנהגות העקשנית והבלתי מתפשרת של נשיא מצרים, הטו את הכף בתהליך והביאו את השינוי במוכנות של ארצות-הברית לשליחת הרכבת האווירית של סיוע צבאי לישראל.

קיים קושי לבצע משא ומתן מעמדה של חולשה, ואולם חשוב לזכור כי הבנת האינטרסים והיעדים של הצדדים במשא ומתן היא חלק גדול מהפיתרון וההתנהל בתוך משא ומתן. התובנה הבסיסית שעולה היא כי לא תמיד תתנוסס כותרת "משא ומתן", והאתגר הראשון הוא להבין את מקומך בתהליך זה. ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.

טנק מסוג M60 פטון נפרק ממתוס C-5 גלקסי, 1973. הרכבת האווירית נועדה להבהיר לסובייטים ולעולם כולו, כי אספקת נשק סובייטי לערבים לא תשפיע על תוצאות המלחמה

נשלחו עליידי קיסינג'ר למזכיר ההגנה וזאת במגמת עיכובים מיותרת. מדינת ישראל נמצאה במשבר עמוק עם פרוץ המלחמה – מצב שהשפיע באופן קיצוני על חוסנו המנטלי של הדרג המדיני. שידור המצוקה הברורה גרם לקיסינג'ר להבין עד כמה תלויה ישראל באספקה האמריקנית. מצב זה לא היה לטובת ישראל, וברור לכל שיציאה מעמדה נחותה מחייבת מציאה של מקורות העוצמה, עלימנת לייצר תנאים נוחים וטובים להסכם הרצוי. במקרה הזה מקורות הכוח שעמדו לזכות ישראל היו היכולת הצבאית לשנות את המצב בשטח, למרות הפתיחה הקשה. מכיוון שהשיח היה מול ידידים, ניתן לומר כי הפניה לצד הרגשי אותו ביצע סגן הנספח ברקת היה מהלך חשוב ליצירת ההבנה כי נדרש מן הנשיא האמריקני להתערב בטרם יהיה מאוחר מדי. נכון כי מהלך זה החליש עוד יותר את ישראל, ואולם היה ברור היה לכל הנוכחים כי אין כוונה להביא לחורבן מדינת ישראל, ולבטח כשהדבר פוגע באינטרסים של ארצות-הברית.

אינטרסים

לצדדים במשא ומתן קיימים אינטרסים, והחשיבות היא לנתח את המערכת כולה ולהבין אותה כדי לפעול נכון. קיסינג'ר ניתב את המשא ומתן סביב האינטרסים של ארצות-הברית.

כפי שהתייחס לנושא אדמירל מורר, יו"ר המטות המשולבים, ישראל ידעה כיצד לפעול מול הרכיבים השונים של המערכת השלטונית בארצות-הברית (לחץ דרך הקונגרס, בית הנבחרים והנשיא) ולשנות החלטות. קיסינג'ר גם ידע זאת, ולכן הבין כי עלימנת לשמור על האינטרסים של מדינות החוץ, כפי שהתווה אותם, נדרש לבודד בעלי אינטרסים אחרים (לדוגמה, השדולה היהודית) מלהתערב, ולכן לא התעמת על נושאים אלו וידע נכון כיצד להסתיר אותם מגורמים שונים.

עולות השאלות: האם הגורמים הישראליים בושינגטון ובארץ הבינו וניתחו נכונה את האינטרסים של הממשל בארצות-הברית? האם פעלו נכון בכדי להשפיע עליהם? האם הבינו את הרצונות של ארצות-הברית? קשה לראות זאת מן התהליך שהתבצע.

במשא ומתן האינטרסים מהווים את הרצונות והשאיפות של הצדדים. ניתוח של האינטרסים הללו כיום מסביר את ההתנהגות כלפי חוץ של קיסינג'ר, ואת ההתנהגות השונה שלו כלפי פנים בתוך הממשל.

